

**Oliy pedagogik ta'lim tizimida qalam tasvir fanini o'qitish metodikasini
takomillashtirish****Sa'diyev Soli Tolipovich**

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası dotsenti

Anotatsiya: Ushbu maqolada oliy pedagogik ta'lim tizimida “Qalam tasvir” fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Maqolada talabalarning badiiy idrokini, kuzatuvchanligini, tasviriy fikrlashini va amaliy malakalarini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, mashg'ulot jarayonida innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar hamda ijodiy topshiriqlarni qo'llash orqali ta'lim sifatini oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari “Qalam tasvir” fanini o'qitishda nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Qalam tasvir, tasviriy san'at, oliy pedagogik ta'lim, metodika, ijodkorlik, interfaol usullar, innovatsion texnologiyalar, badiiy tafakkur.

Bugungi kunda oliy pedagogik ta'lim tizimida tasviriy san'at yo'nalishlarida ta'lim olayotgan talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Shulardan biri — “Qalam tasvir” fani bo'lib, u talabalarda kuzatuvchanlik, tafakkur, fazoviy tasavvur va kompozitsion fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda asosiy o'rin tutadi. Mazkur fan nafaqat texnik chizish mahoratini, balki badiiy tafakkur, estetik did va ijodiy yondashuvni rivojlantirishni ham nazarda tutadi.

So'nggi yillarda pedagogik ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlarning keng joriy etilishi “Qalam tasvir” fanini o'qitish jarayoniga ham yangicha yondashuvni talab etmoqda. An'anaviy metodlar bilan bir qatorda, zamonaviy o'qitish texnologiyalaridan foydalanish, talabalarning mustaqil izlanishlarini rag'batlantirish va individual yondashuvni ta'minlash o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, “Qalam tasvir” fanini o'qitishda o'qituvchining ijodiy faoliyati, didaktik materiallarning to'g'ri tanlanishi va mashg'ulotlarning metodik jihatdan puxta tashkil etilishi katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada oliy pedagogik ta'lim tizimida “Qalam tasvir” fanini o'qitish metodikasini takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari, amaliy tajribasi va istiqbollari yoritib beriladi.

Oliy pedagogik ta'lim tizimida “Qalam tasvir” fanini o'qitish nafaqat tasviriy san'at ta'limining muhim bo'g'ini, balki kelajakdagi o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini shakllantiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu fan orqali talabalar predmetni fazoviy idrok etish, shakl, proporsiya, yorug'lik-soya va hajmni to'g'ri tasvirlash malakalarini egallaydilar. Shu bilan birga, ularning badiiy tafakkuri, kompozitsion fikrlashi, estetik didi va ijodiy qobiliyatlari rivojlanadi. Bugungi kunda

bu fan o'qitilishida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar va individual yondashuvlardan samarali foydalanish dolzarb masalaga aylangan.

“Qalam tasvir” fani talabalarning tasviriy idrokini faollashtiradi, ular o'rganayotgan ob'yektlarni tahlil qilish, tuzilish qonuniyatlarini anglash, ularning o'zaro nisbatlarini to'g'ri aniqlashga o'rgatadi. An'anaviy darslarda ko'proq nusxadan chizish, o'qituvchi ko'rsatmasiga ko'ra ishlash usuli qo'llanilgan bo'lsa, hozirgi ta'limda talabaning mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvi birinchi o'ringa chiqmoqda. Shu sababli, mashg'ulotlarda faqat chizish amaliyotiga emas, balki kuzatuvchanlikni rivojlantiruvchi, tafakkurni faollashtiruvchi, obrazli tasavvurni kengaytiruvchi topshiriqlarga ham alohida e'tibor berish lozim.

Oliy pedagogik ta'limda “Qalam tasvir” fanini o'qitish jarayonida o'qituvchining metodik tayyorgarligi muhim o'rin tutadi. O'qituvchi talabalarning individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etishi, darsni metodik jihatdan puxta rejalashtirishi zarur. Har bir mashg'ulotda kuzatish, tahlil qilish, chizish va baholash bosqichlari uzviy ravishda amalga oshirilsa, talabaning badiiy tafakkuri izchil shakllanadi. Shu bilan birga, talabalarni o'quv jarayoniga faol jalb etish uchun interfaol metodlardan – “Aqliy hujum”, “Tushunchalar tahlili”, “Klaster”, “Rol o'ynash”, “Tadqiqot loyihasi” kabi usullardan foydalanish samarali natija beradi.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash ham “Qalam tasvir” fanining o'qitilish sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, raqamli grafik dasturlar yordamida chizmachilik elementlarini o'rganish, kompozitsiya qurilishining elektron modellari bilan ishlash yoki real ob'yektlarni 3D formatda tahlil qilish orqali talabalar nafaqat an'anaviy chizish ko'nikmalarini, balki zamonaviy badiiy texnologiyalarni ham o'zlashtiradilar. Bu esa ularni zamonaviy san'at va dizayn yo'nalishlarida ham raqobatbardosh kadrlar sifatida tayyorlaydi.

O'quv jarayonida muhim bosqichlardan biri – amaliy topshiriqlarni individual va guruhviy shaklda bajarishdir. Guruhviy ishlarda talabalar bir-biridan o'rganadi, o'zaro tajriba almashadi, bahs-munozara olib boradi. Individual ishlarda esa ularning mustaqilligi, o'ziga xos yondashuvi, ijodiy qarashlari namoyon bo'ladi. Bu ikki yo'nalishni uyg'unlashtirish o'qituvchidan metodik mahorat, pedagogik sezgirlik va sabr talab etadi.

Talabalarni ijodiy fikrlashga o'rgatishda o'qituvchi ularni kuzatuvchanlikka, tafsilotlarga e'tibor berishga, har bir ob'yektning shakli, tuzilishi, nisbati, yorug'ligi va soyasini chuqur tahlil qilishga undashi lozim. “Qalam tasvir” darslarida bu jihatlar asosiy o'quv maqsadi sifatida belgilanadi. Har bir mashg'ulotda o'quvchi tasvirlayotgan ob'yektni nafaqat ko'zi bilan, balki tafakkuri bilan ham “ko'rishi” kerak. Bu yondashuv o'quvchining san'at asarini idrok etish, baholash va tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Amaliy mashg'ulotlar davomida baholash tizimini to'g'ri tashkil etish ham ta'lim jarayonining samaradorligini belgilaydi. Baholash faqat chizilgan ishning texnik

mukammalligiga emas, balki ijodiy yechim, kompozitsiya, g'oya ifodasi va o'ziga xoslikka asoslanishi lozim. Talabalar o'z ishlarini tahlil qilish, o'zaro fikr almashish orqali o'z bilimlarini chuqurlashtiradi. Bu jarayon ularning o'z-o'zini tahlil qilish va tanqidiy fikrlash malakalarini ham rivojlantiradi.

Qalam tasvir fanini samarali o'qitish uchun o'qituvchining o'z ustida muntazam ishlashi, yangi metodlarni o'rganib borishi ham zarur. Pedagog o'z darslarida ilg'or tajribalarni qo'llab, talabalarning motivatsiyasini oshiruvchi, ularni ijodga rag'batlantiruvchi usullarni tatbiq etishi lozim. Bu borada Shavdirov S.A. tomonidan ilgari surilgan tasviriy savodxonlik, o'quv kompetensiyalarini shakllantirish, zamonaviy texnologiyalarni dars jarayoniga tatbiq etish haqidagi ilmiy ishlardan foydalanish amaliy ahamiyat kasb etadi. Shavdirovning tadqiqotlari ko'rsatadiki, talabalarning tasviriy idrokini rivojlantirish uchun nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash zarur.

Shuningdek, o'qituvchi mashg'ulot jarayonida individual yondashuvni amalga oshirishi, har bir talabani o'z imkoniyatlariga ko'ra rivojlantirish uchun sharoit yaratishi kerak. Ba'zi talabalar chizish texnikasida yuqori natijaga ega bo'lsa, boshqalar kuzatuvchanlik yoki g'oya ishlab chiqishda kuchli bo'lishi mumkin. O'qituvchi bu farqlarni inobatga olgan holda ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlasa, ta'lim jarayoni yanada samarali kechadi.

“Qalam tasvir” fanini o'qitish metodikasini takomillashtirishda milliy badiiy merosdan foydalanish ham katta ahamiyatga ega. O'zbekiston tasviriy san'ati tarixidagi buyuk rassomlar, xususan, Kamoliddin Behzod, Rauf Ahmedov, Chingiz Ahmarov, Rahim Ahmedov singari san'atkorlarning asarlarini tahlil qilish orqali talabalar badiiy an'analarni o'rganadi, ulardan ilhomlanadi. Shu asosda milliy qadriyatlar bilan zamonaviy san'at uslublarini uyg'unlashtirish imkoniyati paydo bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, oliy pedagogik ta'lim tizimida “Qalam tasvir” fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish zamonaviy yondashuvlar, interfaol usullar, innovatsion texnologiyalar va milliy san'at an'alarini uyg'unlashtirishni talab etadi. Bu jarayonda o'qituvchi ijodkor, izlanuvchan va metodik jihatdan puxta tayyor bo'lishi zarur. Faqat shunda bo'lg'usi pedagoglar tasviriy san'atni o'qitishda yuqori kasbiy malakaga ega, ijodiy fikrlaydigan va estetik didi shakllangan mutaxassis sifatida yetishib chiqadilar.

Oliy pedagogik ta'lim tizimida “Qalam tasvir” fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish — bu jarayonning samaradorligini oshirish, talabalarning badiiy idroki, ijodiy fikrlashi va estetik didini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali mashg'ulotlar yanada mazmunli, qiziqarli va natijador bo'ladi.

Mazkur fan o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik mahorat, sabr-toqat va ijodkorlikni talab etadi. O'quv jarayonida talabalarni mustaqil fikrlashga,

kuzatuvchanlik va tahlil ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirish muhimdir. Shuningdek, baholash tizimida ijodiy yondashuvni ustuvor qilish, milliy badiiy merosdan samarali foydalanish ham ta'lim jarayonining tarkibiy qismi bo'lishi lozim.

Natijada, "Qalam tasvir" fanini o'qitish metodikasining takomillashuvi bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat texnik mahoratini, balki badiiy tafakkurini, estetik dunyoqarashini va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa ta'lim tizimida san'at fanlarini o'qitish sifatini yuksaltirish hamda zamonaviy, ijodkor pedagog kadrlarni tayyorlashning muhim garovidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – № 2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – № 1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. A. Factors in Developing Students' Subject Competencies in Art Education // *Inter Education & Global Study*. – 2024. – № 1. – P. 8–14.
4. Shavdirov S. Method of Organization of Classes in Higher Education Institutions Using Flipped Classroom Technology // *AIP Conference Proceedings*. – 2025. – Vol. 3268. – № 1. – P. 070035.
5. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – № B10. – P. 192–198.
6. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – № 6. – С. 15–21.
7. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – № 3. – P. 60–66.
8. Shovdirov S. Analyzing the Sources and Consequences of Atmospheric Pollution: A Case Study of the Navoi Region // *E3S Web of Conferences*. – 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
9. Шавдиров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – С. 84–85.
10. Shovdirov S. Tasviriy savodxonlikka oid o'quv kompetensiyalarni shakllantirishda o'quvchilarni mantiqiy va abstrakt fikrlashga o'rgatish //

